

Seksualiteit en toekomstperspectief bij de hedendaagse jeugd

Een exploratieve confrontatie van kwalitatieve met kwantitatieve gegevens

VOORLOPIGE VERSIE - WORK IN PROGRESS

Tim Vanhove

Sociologie van Gezin, Bevolking en Gezondheidszorg
Departement Sociologie
Katholieke Universiteit Leuven
E. Van Evenstraat 2B – 3000 Leuven – België
tim.vanhove@soc.kuleuven.ac.be

*Paper voorgesteld op de tiende Sociaal-wetenschappelijke studiedagen,
Amsterdam, 30-31 mei 2002*

Recent kwalitatief onderzoek in Vlaanderen (Vanhove, 2001; Laermans, Vanhove & Smeyers, 2001; zie ook Vanhove, 2000) onthult een onderwijsgebonden invulling van de seksuele jeugdbiografie. Het blijkt namelijk dat laaggeschoolde jongeren er een andere (seksuele) relatiemoraal op na houden dan hun hoger geschoolde leeftijdsgenoten, niet het minst door het verschil in hun autobiografische toekomstperceptie. Uit dit onderzoek kwam onder meer naar voren dat de subjectieve perceptie van een traditionele standaardbiografie bij laaggeschoolden leidt tot een bepaalde mate van (defaitistische) zekerheid omtrent de toekomst, waardoor ze zich volledig (kunnen) richten op het momentane of het *hic-et-nunc*. Met deze gepercipieerde standaardbiografie wordt bedoeld dat deze jongeren verwachten dat ze op de arbeidsmarkt weinig te bieden hebben, waardoor ze voor zichzelf een leven voorspellen van een arbeider met een lage socio-economische status, hoogstwaarschijnlijk getrouwd met een partner van dezelfde status en positie. Hooggeschoolde jongeren uit het ASO integreren daarentegen hun toekomstverwachtingen in sterkere mate in hun gedrag door op reflexieve wijze de mogelijke positieve en negatieve gevolgen van deze of gene handeling te internaliseren. Op deze manier worden handelingen (bijvoorbeeld niet studeren) die negatieve gevolgen kunnen hebben voor het vrijwaren van de toekomstmogelijkheden (bijvoorbeeld geen nuttig diploma behalen) veelal vermeden.

Op gebied van relaties leidt dit tot een temporeel afgebakende seksualisering (cf. Ravesloot, 1997; Fuchs-Heinritz, 1990) van de jeugdfase, waarbij de nadruk ligt op het vrijblijvende van een hedonistische seksualiteit. Volgens Vanhove (2001) is deze seksualisering van de jeugdfase bij laaggeschoolde jongeren verbonden met de 'nieuwe' vrijheid die behoort tot de 'halfwassen status' van adolescenten (cf. De Waal, 1989) die *op jonge leeftijd* met gretigheid wordt gebruikt om te experimenteren met relaties, seksualiteit en wisselende vriendschapsbanden. Gekenmerkt door alle facetten van de 'vrije liefde', wordt deze seksuele experimenteringsfase niet beperkt tot een exclusieve één-tot-één verhouding. De potentiële partners (van het andere geslacht) zijn quasi legio en de criteria waaraan moet worden voldaan om tot een (seksuele) relatie over te gaan zijn quasi onbestaand. Er wordt daarenboven geen langdurige dyadische exclusiviteit op romantisch en seksueel gebied geëist – de schijn van 'eeuwige' of tenminste langdurige trouw niet wordt hooggehouden – waardoor relaties snel kunnen worden afgebroken. Dit heeft tot gevolg dat op jonge leeftijd (15-17 jaar) meerdere, kortdurende en zeer seksueel geladen relaties zich snel afwisselen zonder lange tussenperiodes. Dit wordt verder niet geproblematiseerd, laat staan gesanctioneerd, door de betrokkenen en hun omgeving van peers. Het belang van dit laatste mag niet onderschat worden. De concrete leefwereld van deze laaggeschoolde adolescenten stimuleert bij wijze van spreke een hedonistische levensstijl en de onmiddellijke consumptie van de mogelijkheden (in het uitgaansleven en de vrijetijd). De vrijheid die adolescenten krijgen bij

het uitbouwen van sociale netwerken in hun vrijetijd wordt omgezet in korte-termijn en concrete handelingsstrategieën, in onmiddellijk bruikbare experimenteerruimtes, zonder veel aandacht voor de verdere consequenties. Dit instrumenteel individualisme (Derks, 2000; Elchardus, 1999) of hedonisme gaat namelijk samen met een sterke gerichtheid op het momentane en een defaitistische houding ten aanzien van de toekomst. Deze defaitistische toekomstperceptie bij laaggeschoolden vindt haar oorsprong in een verwachting en anticipatie van een vastgeroeste individuele, maar eveneens collectief gedeelde, standaardbiografie op maat van laaggeschoolden.

In tegenstelling tot de laagst geschoolden, kunnen hoog geschoolde jongeren steunen op een uitgebreider cultureel of scolair kapitaal, waardoor ze eerder en beter zicht krijgen op de maakbaarheid van de toekomst. Hierdoor is de levensstijl van hooggeschoolden minder hedonistisch en wordt er op latere leeftijd voor het eerst naar bed gegaan met iemand. Het geringe inbeeldingsvermogen of contingentiebesef bij laaggeschoolden maken het hoogst onwaarschijnlijk dat ze de toekomst aanzien als een open horizon waarnaar met zelfvertrouwen kan worden uitgekeken. De perceptie van deze standaardbiografische toekomst leidt eerder tot een defaitisme houding, met een *self-fulfilling prophecy* tot gevolg. Deze standaardbiografie biedt echter de ruimte om zich volledig te richten op het huidige en het concrete. Er moet niet gewerkt worden aan een 'reflexief levensplan', met alle keuzedwang en twijfel van dien (Laermans, 1991a, 1991b, 1994; Lammertyn, Declercq, Hustinx, 2001). De laaggeschoolde laat zich niet verleiden door de mogelijkheden van toekomst, daar deze als beperkt en vanzelfsprekend worden gepercipieerd, maar wordt gemakkelijk verleid door het imperatief van het *hic-et-nunc*. Hooggeschoolden stellen daarentegen het consumeren van het hier-en-nu veeleer uit om de mogelijkheden in de toekomst te vrijwaren. Niet dat ze niet gevoelig zijn voor deze verleiding, maar het belang van een goede scholing en een economisch interessant diploma bewerkstelligt uitstelgedrag. Het hedonistisch genieten van de sociale vrijheid bij adolescenten worden gedeeltelijk uitgesteld, zodat ze dan later de vruchten kunnen plukken van een goede socio-economische positie.

Bovenstaande resultaten werden bekomen door middel van participerende observatie gedurende een zevental maanden in een klas van laatstejaars beroepsonderwijs en een klas van laatstejaars algemeenvormend onderwijs¹. Dit exploratief leefwereldonderzoek gebeurde in de geest van de Grounded Theory van Glazer en Strauss, waarbij met weinig theoretische voorkennis en zonder concrete of expliciete hypothesen het veld werd ingetrokken. Om de (seksuele) leefwereld van deze Vlaamse jongeren in kaart te brengen werd er niet enkel geparticipeerd in de klasruimte. Wanneer gepast, volgde twee onderzoekers (waaronder de auteur van deze paper) de leerlingen ook bij hun vrijetijdsbesteding, in casu het uitgaansleven. Ook werden alle leerlingen van de twee klassen (N=22) aan de hand van formeel ongestructureerde

---

¹ BSO en ASO zijn respectievelijk vergelijkbaar met het MBO en het VWO in het Nederlandse onderwijssysteem.

open diepte-interviews grondig bevraagd. De vraag wordt hier gesteld in hoeverre de resultaten uit het kwalitatief onderzoek enigszins veralgemeenbaar (kunnen) zijn. Kwalitatief onderzoek poneert namelijk geen veralgemeenbaarheid – tenzij misschien op theoretische gronden – doordat de nadruk bij dit soort etnografieën eerder ligt op het dieperliggend procesmatige karakter van (groeps)fenomenen. Om hier (te pogen) een mouw aan te passen worden een deel van deze etnografische resultaten geconfronteerd met een reeds bestaande dataset die werd gegeneerd door middel van een surveyonderzoek in Nederland.

STEEKPROEF

In het kader van een leeronderzoek bij de opleiding Sociologie aan de K.U.Leuven confronteerden de tweede licentie studenten de resultaten uit het kwalitatief onderzoek met kwantitatieve onderzoeksgegevens². De bevindingen uit dit leeronderzoek worden hier verder uitgewerkt en verfijnd. De respondenten in het kwantitatieve onderzoek zijn jonge Nederlandse jongens en meisjes die participeerden aan het longitudinaal onderzoeksproject “*Opvoeding en gezin in Nederland*” (K.U.Nijmegen; Gerris et al., 1992, 1993, 1998). Dit nationaal onderzoek heeft als doel een beeld te schetsen van het Nederlands gezinsleven. Zowel in 1990, 1995 als in 2000 werden dezelfde gezinnen met een zelfde batterij items bevraagd. Wij maken gebruik van de gegevens van 1995. De gezinnen werden in 1990 geselecteerd op basis van een ‘multistage sampling methode’. Eerst werd een steekproef getrokken van alle Nederlandse gemeenten met onderscheid naar regionale zone en mate van urbanisatie. Vervolgens werd uit deze steekproef een toevalssteekproef van kinderen tussen de 9 en 16 jaar (leeftijd in 1990) getrokken gemeente werden zowel een even groot aantal jongens en meisjes als evenveel kinderen tussen de 9 en 12 jaar en tussen de 13 en 16 jaar geselecteerd. Deze kinderen waren in 1995 tussen de 13 en 22 jaar. kinderen werden samen met hun ouders in de onderzoeksgroep opgenomen. Deze procedure leverde in 1990 een representatief bestand van 1829 gezinnen op. Van deze gezinnen verleenden 788 tryades (ouders en kind) hun medewerking, wat neerkomt op een responsratio van 43%. Van de 656 gezinnen die in 1990 te kennen gaven om in een volgende fase opnieuw hun medewerking te verlenen, konden er 627 (of 1881 gezinsleden) worden opgespoord. 72% van de gecontacteerde gezinsleden stemden toe om een tweede keer deel te nemen. Van de steekproef uit 1990 werden bijgevolg in 1995 opnieuw 484 gezinnen bevraagd met dezelfde items. Omwille van de selectieve uitval bleek het bestand in 1995 niet langer representatief te zijn voor de urbanisatiegraad maar wel voor de regionale zone. De data werden verzameld met gestructureerde interviews en vragenlijsten. De interviewers kregen een uitgebreide

---

² Het gebruik van deze Nederlandse gegevens kadert in een samenwerkingsverband tussen K.U.Leuven, o.l.v. prof. dr. K. Matthijs, en K.U.Nijmegen, o.l.v. prof. dr. J.R.M. Gerris. We danken deze laatste en dr. Ad Vermulst van harte voor het beschikbaar stellen van de gegevens.

interviewtraining waarin zowel het projectopzet als de gehanteerde meetinstrumenten aan bod kwamen.

DE RESPONDENTEN OMSCHREVEN

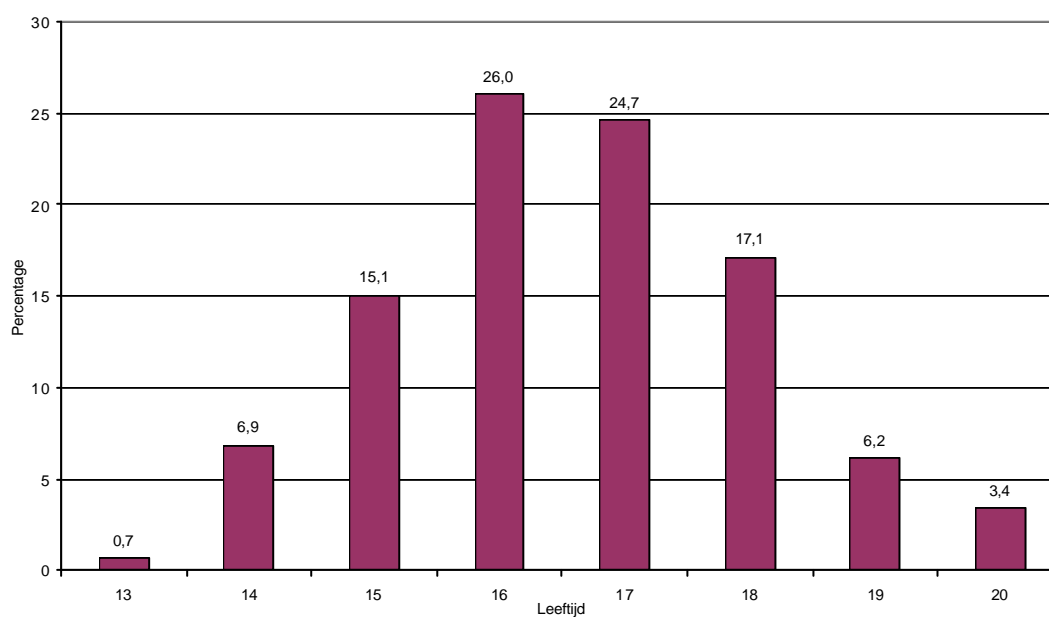
Voordat de concrete hypothesen worden getoetst, worden eerst de voornaamste gebruikte variabelen beschreven. Indien relevant wordt tevens omschreven hoe nieuwe variabelen werden geconstrueerd en gevalideerd.

De eerste keer

Volgens Hubert, Bajos & Sandfort (1998) hebben Nederlands en Belgische jongeren gemiddeld ongeveer op dezelfde leeftijd voor het eerst seks en vervroegt zowat in alle Europese landen de leeftijd van de eerste coïtus stelselmatig. De gegevens in de onderzoekssteekproef tonen aan dat de tendens van vervroeging van de leeftijd van ontmaagding nog steeds verder gaat. In termen van de verdeling naar leeftijd blijkt dat de Nederlands jongeren uit de dataset gemiddeld op zestien- à zeventienjarige leeftijd voor het eerst naar bed gaan met iemand, terwijl ze gemiddeld op vijftienjarige leeftijd voor het eerst vaste verkering hebben. Bovendien moet worden vermeld dat ongeveer vier tienden van de jongeren in de dataset reeds seks hebben gehad en ongeveer twee derden ooit een vaste verkering hebben gehad. In tabel 2 en grafiek 1 worden de belangrijkste gegevens op een rijtje gezet.

Tabel 2: Beknopte beschrijving seksueel en relationeel gedrag (1995)

	Seks		Vaste verkering	
	%	N	%	N
<i>Ooit gehad?</i>				
Ja	37,82	149	63,38	251
Nee	62,18	245	36,62	145
N (100%)		394		396
<i>Leeftijd eerste keer</i>				
4-10	.	.	6,37	16
11	.	.	3,98	10
12	.	.	4,38	11
13	0,68	1	11,16	28
14	6,85	10	15,14	38
15	15,07	22	20,32	51
16	26,03	38	15,54	39
17	24,66	36	12,75	32
18	17,12	25	5,58	14
19	6,16	9	3,19	8
20	3,42	5	0,80	2
21	.	.	.	.
22	.	.	0,80	2
N		146		251
Gemiddelde		16,6		14,8
Standaard afwijking		1,47		2,34
Modus		16		15
Mediaan		17		15

Grafiek 1: Procentuele verdeling van 'de eerste keer' naar leeftijd (N=146)

Onderwijsniveau, geslacht & leeftijd

Bij het onderwijsniveau wordt uitgegaan van een ordinale indeling van de verschillende types. In onderstaande tabel 3 worden de frequentieverdelingen weergegeven op twee manieren: de verschillende types afzonderlijk en ingedeeld in drie categorieën (laag, midden en hoog). De grootste groep respondenten (43%) heeft als (voorlopig) hoogste diploma MAVO en MBO (vergelijkbaar met het TSO in Vlaanderen). Dit is de middencategorie. De categorie 'hoog' (32%) bestaat uit (niet-)universitair hoger onderwijs en het VWO (vergelijkbaar met het ASO in Vlaanderen). De categorie 'laag' (25%) beslaat tenslotte het LBO en het MAVO en is vergelijkbaar met het BSO in Vlaanderen. Bij de respondenten zijn de vijftien- tot zeventienjarigen de grootste groep (43%). De gemiddelde leeftijd is 17,5 jaar. De meisjes vormen met 52% een lichte meerderheid in de steekproef.

Tabel 3: Hoogste onderwijsniveau en leeftijd (1995)

	%	N		%	N
<i>Hoogste onderwijsniveau</i>			<i>Leeftijd</i>		
LBO	8,12	31	13 jaar	0,21	1
MAVO	16,49	63	14 jaar	5,79	28
HAVO & MBO	42,93	164	15 jaar	16,32	79
VWO	19,11	73	16 jaar	15,50	75
HBO (hoger onderwijs)	8,90	34	17 jaar	13,64	66
Universiteit	4,45	17	18 jaar	11,78	57
			19 jaar	14,67	71
Laag (LBO & MAVO)	24,61	94	20 jaar	10,74	52
Midden (HAVO & MBO)	42,93	164	21 jaar	9,50	46
Hoog (VWO, HBO & univ)	32,46	124	22 jaar	1,86	9
N (100%)		382	N (100%)		484
<i>Geslacht</i>					
Jongen	47,7	231			
Meisje	52,3	253			
N (100%)		484			

Maatschappelijk en individueel defaitisme

Om zicht te krijgen op graad van defaitisme en de toekomstperceptie werden een aantal items in factoranalyse gegoten (met oblieke rotatie). Twee factoren konden worden weerhouden. De items en de factorladingen worden weergegeven in onderstaande tabel 4. Hoewel de interne geldigheid bij een van de factoren niet optimaal is (0,625 met drie items), wordt toch verder gewerkt met deze schalen daar ze ons inziens inhoudelijk voldoende sterk zijn. Op basis van gemeenschappelijke inhoud werden de factoren maatschappelijk en individueel defaitisme gedoopt. Het maatschappelijk defaitisme heeft te maken met een gevoel van onmacht en een gebrek aan waardering voor jongeren in de maatschappij. Het individueel defaitisme heeft dan

meer te maken met persoonlijk gebrek aan welbehagen en vertrouwen met betrekking tot de toekomst.

Tabel 4: Items en factorladingen ‘maatschappelijk’ en ‘individueel defaitisme’

Items	Factor 1 Maatschappelijk defaitisme	Factor 2 Individueel defaitisme
Onze samenleving doet eigenlijk een heleboel voor jongeren	-0,40670	0,00339
In deze maatschappij zijn de mensen overal zo vijandig tegen ons, jongeren, daar word je totaal door kapot gemaakt.	0,58926	0,15989
De mensen met invloed laten ons, jongeren, stikken.	0,81338	-0,03659
Er zijn nauwelijks volwassenen die de problemen van jeugdigen echt kunnen begrijpen	0,65987	-0,04420
Ik kan vanwege de zorgen over mijn toekomst slecht slapen.	-0,03221	0,51074
Het leven schijnt me volkomen hopeloos toe	-0,03242	0,74686
Ik zie mijn eigen toekomst eerder duister of somber, of eerder met vertrouwen tegemoet.	0,11626	0,47301

Cronbach α : factor 1: 0,698; factor 2: 0,625; Interfactoriële correlatie: 0,333

Op basis van de factorladingen werden twee nieuwe achterliggende of latente variabelen geconstrueerd, die werden benoemd zoals hun factor. In tabel 5 worden de frequentieverdelingen weergegeven. 56% van de respondenten is helemaal niet individueel defaitistisch. Slechts 11% is matig of zeer individueel defaitistisch. Er zijn evenwel meer respondent die maatschappelijk defaitistisch kunnen genoemd worden. 11% is niet maatschappelijk defaitistisch, terwijl 43% dit matig tot sterk is.

Tabel 5: Frequentieverdeling van maatschappelijk en individueel defaitisme

	Maatschappelijk defaitisme		Individueel defaitisme	
	%	N	%	N
Zeer defaitistisch	14,14	43	1,97	6
Matig defaitistisch	28,95	88	8,88	27
Weinig defaitistisch	46,38	141	33,55	102
Niet defaitistisch	10,53	32	55,59	169
N (100%)	304		304	

Hedonisme

De reeds gevalideerde hedonismeschaal (Gerris, 19XX) - met de items ‘van het leven genieten’, ‘plezier maken’, ‘nieuwe dingen beleven’ en ‘lekker eten en drinken’ (Cronbach $\alpha=0,76$) - wordt gebruikt om na te gaan met welke ingesteldheid omgegaan wordt met het hier-en-nu. Dit is dus een indicator voor de mate waarin er wordt genoten van het leven, de mate waarin de geneugten des levens worden geconsumeerd. Uit tabel 6 valt af te leiden dat een kleine helft van de respondenten (45%) heeft een sterk hedonistische houding, een minderheid van 19% is niet erg hedonistisch ingesteld.

Tabel 6: Frequentieverdeling van de hedonismeschaal

	%	N
Niet hedonistisch	18,56	75
Matig hedonistisch	36,63	148
Zeer hedonistisch	44,80	181
N (100%)		404

DE CONFRONTATIE

De basishypothese die werd gedestilleerd uit het kwalitatief onderzoek vermelden we hier in een notendop: welke invloed heeft het onderwijsniveau van jongeren op de timing van de eerste coïtus en welke rol speelt de al dan niet defaitistische toekomstperceptie en hedonistische levensstijl hierin? We beperken ons hier tot de coïtus, daar ander seksueel gedrag niet werd bevraagd in het Nederlands onderzoek. Om rekening te houden met rechtstreekse en onrechtstreekse en netto- en bruto-effecten gebruiken we padanalyse. Zo kan het procesmatige karakter, zoals het uit het kwalitatief onderzoek aan de oppervlakte kwam, na worden gegaan. Dit heeft tot gevolg dat we niet enkel kunnen weten welke kenmerken van belang zijn bij het seksueel profiel van de Nederlandse respondenten, maar dat we ook kunnen nagaan via welke tussenliggende variabelen het eventuele effect loopt. De variabelen die we in het model worden getest, zijn onderwijsniveau, defaitistische toekomstperceptie en hedonisme. Eveneens wordt steeds de leeftijd van de respondenten ingebracht in de analyse. Het is vanzelfsprekend dat bijvoorbeeld dertienjarigen minder kansen hebben gehad in termen van tijdsduur om seksueel actief te worden dan bijvoorbeeld twintigers.

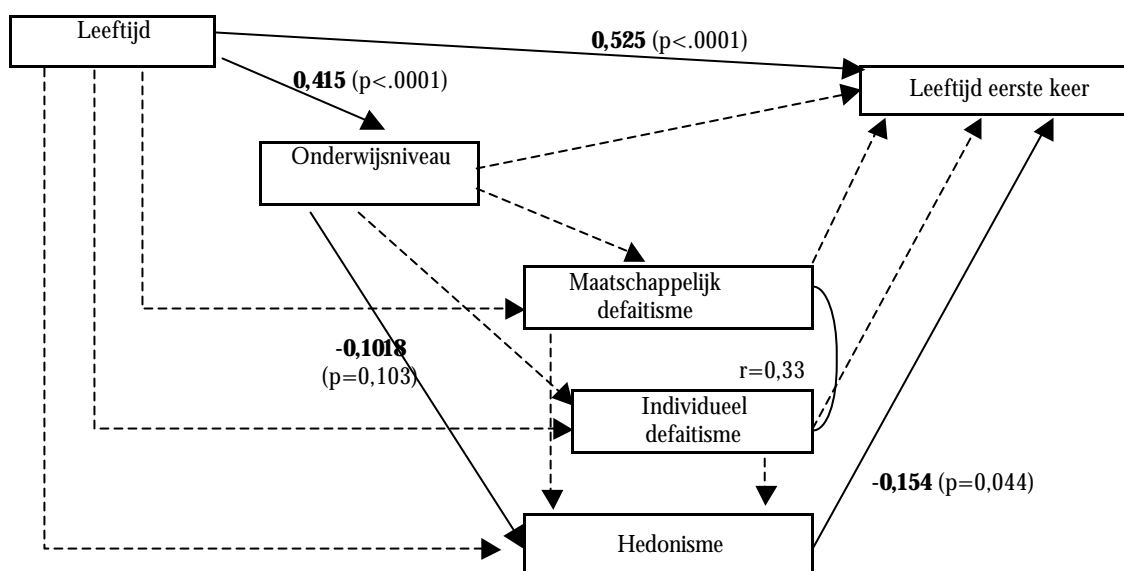
Op basis van de participerende observatie en de diepte-interviews veronderstelden we dat, onder controle van de leeftijd, het onderwijsniveau een bepalende invloed heeft op het seksueel gedrag van jongeren. We menen dat deze invloed op een rechtstreeks en een onrechtstreeks manier haar weg vind naar het seksueel gedrag van de jongeren. Het rechtstreekse effect betreft de directe invloed van onderwijsniveau op seksueel gedrag ('de eerste keer') onder controle van de andere variabele en de onrechtstreekse effecten; het onrechtstreekse effect heeft te maken met de intermediaire invloed van een al dan niet defaitistische en/of hedonistische houding van de betreffende jongeren. Concreet stellen we dat de graad van maatschappelijk en individueel defaitisme, dat zou worden veroorzaakt door het onderwijsniveau, een invloed heeft op seksueel gedrag. Hoe sterker dit defaitisme, hoe vroeger 'de eerste keer'. Hiermee verbonden wordt verwacht dat de mate van hedonistische ingesteldheid tevens een intermediaire positie inneemt. Waar een hoge mate van defaitisme heerst, verwachten we evenzeer een sterk hedonistische levensstijl en bijgevolg een vroegere eerste coïtus. Ook dit hedonisme zou

omgekeerd evenredig beïnvloed worden door het onderwijsniveau: hoe hoger het onderwijsniveau, hoe minder hedonistisch.

In figuur 1 is de centrale afhankelijke variabele de leeftijd waarop de respondenten voor het eerst naar bed gingen met iemand. We gebruiken gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten om de sterkte en de richting van een effect uit te drukken. De significante relaties worden uitgedrukt in volle lijnen waarbij de gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten en de probabiliteiten staan vermeld. Geteste, maar niet significante relaties staan in stippenlijnen.

We zien alvast dat het *totale* model niet kan worden weerhouden Enkel de leeftijd van de respondent op het moment van de bevraging en de hedonismeschaal hebben een significante invloed. Leeftijd heeft een positieve invloed: hoe ouder de respondent op het moment van de bevraging, hoe later hij of zij seksueel actief werden. De jongste respondenten die reeds seks hebben gehad, zullen dit natuurlijk op jonge leeftijd hebben gedaan. Bij de oudere respondenten is er logischerwijs een grotere spreiding mogelijk. We namen evenwel de variabele leeftijd mee in het model om te controleren voor haar effect. De effecten van de andere variabelen kunnen dan gezuiverd worden van de invloed van leeftijd. We zien dan ook dat hedonisme een significante, negatieve invloed heeft op de afhankelijke variabele. Hoe hedonistischer de jongere, hoe vroeger hij of zij naar bed is gegaan met iemand. Het onderwijsniveau heeft, zoals verwacht, een (zeer krappe) significante invloed op hedonisme ($a=0,1$). Hoe hoger geschoold men is, hoe minder hedonistisch de betrokken jongeren zijn. Dit effect werd verwacht. Alle andere verwachte effecten zijn niet significant gebleken.

Figuur 1: Padmodel op basis van gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten

$N=120$; $F=13,81$; $p < 0,0001$; $R^2=0,350$; De stippenlijnen zijn onderzochte maar niet-significante relaties

Het significant effect dat onderwijsniveau heeft op de leeftijd van de eerste coïtus in een bivariaat regressiemodel $F=17,39$; $p < 0,0001$; $T=4,17$; $p < 0,0001$; $R^2=0,11$), verdwijnt volledig in het

padmodel. We moeten met andere woorden concluderen dat er geen rechtstreekse effect bestaat, maar eerder een volledig onrechtstreeks effect, met als centrale intermediaire variabele de hedonistische levensstijl. Dat defaitisme geen significante inbreng heeft in dit model spreekt de verwachtingen tegen. De visie op de individuele en maatschappelijke toekomst wordt niet beïnvloed door het onderwijsniveau en heeft geen netto-effect op de leeftijd van de eerste coïtus. Twee randopmerkingen hierbij. De schalen en items die hier werden gebruikt om defaitisme en toekomstperceptie na te gaan zijn geen perfecte indicatoren voor wat we in het kwalitatieve onderzoek onder de noemer van 'toekomstperceptie' plaatsten. Hoewel de gebruikte schalen het concept 'toekomstperceptie' bij benadering de lading dekken, ontbreekt jammer genoeg de dimensie omtrent de perceptie van een geïndividualiseerde of standaardbiografie. Dit hoort bij de beperkingen van een secundair onderzoek. Ten tweede zijn de gebruikte schalen niet gevalideerd in andere onderzoek en is de interne consistentie niet bijzonder hoog. Waarschijnlijk dienen we te concluderen dat deze schalen aangepast dienen te worden met nieuwe items.

Door middel van een variantieanalyse werd het voorgaande totale model opnieuw getest. Dezelfde variabelen blijken significant onder controle van geslacht, onderwijsniveau, defaitisme en het (niet-significante) interactie-effect tussen leeftijd en hedonisme. Op deze manier kunnen de verschillen in leeftijd van de eerste coïtus overzichtelijk in kaart gebracht worden. In onderstaande tabel 7 is te zien hoe leeftijd en de mate van hedonistische ingesteldheid de leeftijd van de eerste keer sterk beïnvloeden.

Tabel 7: Variantieanalyse van de gemiddelde leeftijd van de eerste coïtus per leeftijdsgroep en hedonismegraad (N)

Hedonisme	-17	Leeftijd		Totaal
		18-19	20-22	
Niet hedonistisch	15,40 (5)	17,00 (4)	18,00 (13)	17,23 (22)
Matig hedonistisch	15,75 (4)	16,25 (20)	17,53 (19)	16,77 (43)
Zeer hedonistisch	15,06 (16)	16,42 (24)	16,87 (15)	16,15 (55)
Totaal	15,24 (25)	16,40 (48)	17,45 (47)	16,6 (146)

F=3,87; p<0,0001; R²=0,392; Leeftijd: F=9,93; p<0,0001; Hedonisme: F=2,97; p=0,056

De jongeren die op de jongste leeftijd voor het eerst seks hebben, zijn zeer hedonistische jongeren (die 14 tot 17 jaar waren op het moment van de bevraging). De gemiddelde leeftijd van 'de eerste keer' bij deze groep is 15 jaar. De jongeren die er het laatst bij zijn, zijn twintigers die niet hedonistisch ingesteld zijn. Hier is het gemiddelde 18 jaar. In vergelijking met het algemeen gemiddelde (16,6) wordt duidelijk dat men de extremen langs beide kanten kan positioneren door middel van de variabelen leeftijd en de hedonismegraad. In algemeen kunnen we dus stellen: hoe jonger en hoe hedonistischer men is, hoe vroeger men seks heeft!

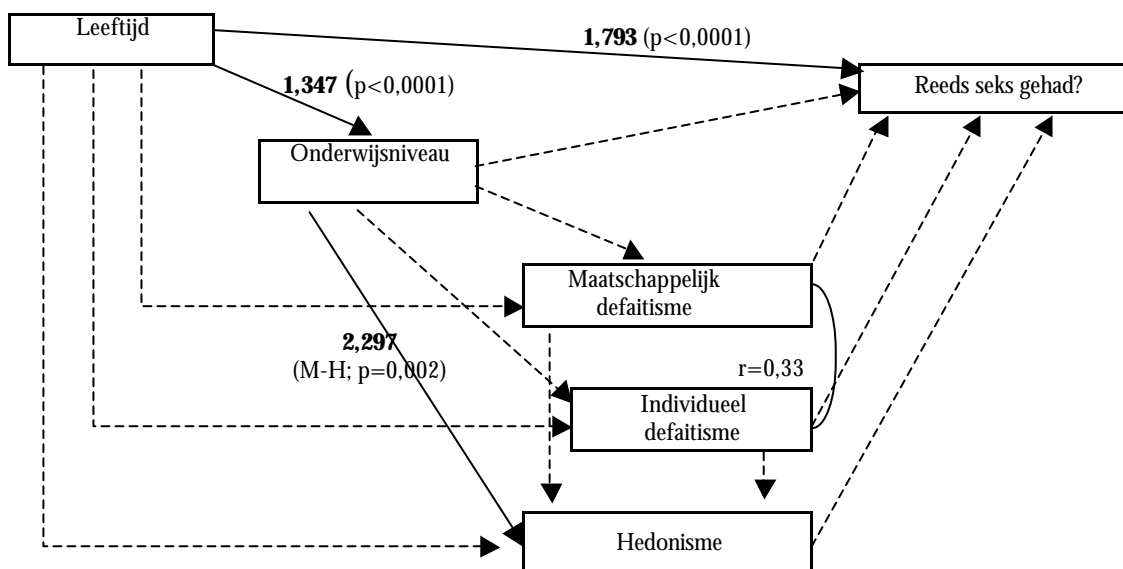
Het algemeen model werd bovendien eveneens getest met een andere afhankelijke variabele. In plaats van de leeftijd van de eerste coïtus, werd deze keer onderzocht wat de

invloedrijke factoren zijn bij het bepalen of een jongere al dan niet reeds seks heeft gehad. Hier worden met andere worden de ontmaagden met de maagden vergeleken. Hierdoor kunnen we ook zicht krijgen op de groep jongeren die nog niet naar bed is geweest met iemand. Doordat de centrale afhankelijke variabele hier categorisch is (al dan niet maagd), worden door middel van logistische regressieanalyses loglineaire regressiecoëfficiënten en oddsratio's gegenereerd. Door middel van effectcodering worden per variabele de verschillende categorieën met een referentiecategorie vergeleken. Al kan een variabele in haar geheel een significante inbreng leveren, is het mogelijk dat niet alle verhoudingen tussen categorieën onderling een significante invloed uitoefenen op de afhankelijke variabele (bij een significantieniveau van 0,1). Opnieuw wordt een padmodel geconstrueerd waarbij de (steeds gestandaardiseerde) oddsratio's de sterkte en de richting van een significant effect uitdrukken in termen van kansverhoudingen.

In figuur 2 zien we opnieuw het totale model. De significante relaties worden opnieuw uitgedrukt in volle lijnen waarbij de oddsratio's en de probabiliteiten staan vermeld. Geteste, maar niet significante relatie staan in stippenlijnen. Opnieuw zijn niet alle relaties in het model zoals werd verwacht op basis van het kwalitatief onderzoek. Enkel de leeftijd van de respondent heeft een significante invloed op het al dan niet maagd-zijn. De oddsratio is hier 1,793. Inhoudelijk moet deze kansverhouding als volgt geïnterpreteerd worden: per stijging van één jaar op de variabele leeftijd, is de kans dat de respondent reeds seks heeft gehad 1,79 keer groter dan de kans dat deze respondent maagd is. Duidelijker, maar minder accuraat: hoe ouder, hoe groter de kans dat hij of zij geen maagd is. Een respondent van 17 heeft dus iets ongeveer twee keer meer kans geen maagd te zijn dan een andere respondent van 16.

Hedonisme is in dit model niet significant ($p=0,281$). We hebben hier niet meteen een sluitende verklaring voor. Hedonisme wordt nog steeds significant beïnvloed door het onderwijsniveau en het onderwijsniveau wordt op haar beurt eveneens significant beïnvloed door de leeftijd van de respondent. Per stijging van een jaar bij de leeftijd, is de kans op een hoger onderwijsniveau 1,35 keer groter dan de kans dat men dit hoger niveau niet heeft. Een soortgelijke redenering kan opgebouwd worden met betrekking tot de hedonismeschaal. Opgelet: enkel het verschil tussen de midden- en de hogeschoolden is significant (met hogeschoolden als referentiecategorie). Bij een stijging van midden- naar hogeschoolden, is de kans dat deze jongeren een sterkere hedonistische ingesteldheid hebben 2,3 keer groter dan de kans dat ze geen sterkere hedonistische ingesteldheid hebben.

Figuur 2: Padmodel op basis van logistische regressie (met oddsratio's)

$N=294$; $\chi^2=75,36$; $p < 0,0001$; $R^2=0,304$; De stippellijnen zijn onderzochte maar niet-significante relaties

We dienen hier te concluderen dat ons model op basis van het kwalitatief onderzoek niet geldt. Waar bij de leeftijd van de eerste coïtus de mate van hedonistische ingesteldheid van belang is, mogen we dit niet stellen bij het onderscheid tussen maagden en ontmaagden. Blijkbaar bepaalt een hedonistische levensstijl niet of men al dan niet reeds seks heeft gehad, maar wel op welke leeftijd de jongeren seks hebben. De oorzaak kan hier gezocht worden in het verschil in steekproefselectie. Alle respondenten die in het eerste model zitten hebben reeds seks gehad en komen dus in het tweede model in de categorie ontmaagden terecht. De maagden worden niet betrokken in het eerste model, maar vormen wel een aparte categorie in het tweede model. Het verschil in conclusie kan dus te maken hebben met de groep jongeren die nog geen seks hebben gehad. Waarschijnlijk zullen – onder controle van leeftijd – een aantal andere variabelen verklaren waarom deze jongeren hun seksueel gedrag uitstellen. Het behoort echter niet tot het opzet van deze paper om dit soort vragen verder uit te zoeken. Verder onderzoek hieromtrent is noodzakelijk.

DISCUSSIE EN BESLUIT

De confrontatie van kwalitatieve met secundaire kwantitatieve gegevens is eenvoudig noch vanzelfsprekend. Het opzet van het uitgevoerde onderzoek was van aan de start problematisch. Vooreerst is het zeer moeilijk om hypothesen sluitend te toetsen op een bestaande dataset die niet op maat van het secundaire onderzoek is gesneden. Hieraan valt weinig te doen. Omdat we overtuigd zijn dat deze dataset kwalitatief hoogstaande informatie heeft gegenereerd en we eveneens geloven in de bruikbaarheid ervan voor ons onderzoek, werd gekozen de stap te wagen. Ten tweede is het duidelijk dat we een *Vlaams* kwalitatief onderzoek willen toetsen aan de hand

van *Nederlandse* surveygegevens. Vergelijken we dan hoe dan ook geen appels met peren? Verder dan enige taalgelijkenis kunnen we misschien niet spreken van een (cultureel) vergelijkbare onderzoekspopulatie. We pleiten zonder meer schuldig op deze aantijgingen. Uit praktisch overwegingen werden we echter genoodzaakt met Nederlands secundaire gegevens te werken. In Vlaanderen of België bestaat simpelweg geen vergelijkbaar onderzoek. We wijken dan ook maar al te graag uit naar onze noorderburen om verder te kunnen werken. Dit betekent echter wel dat we niet het kwalitatief onderzoek niet helemaal naar wens kunnen reconstrueren. We dienden ons noodgedwongen te beperken tot de variabelen in dit onderzoek. Zo konden we seksualiteitsbeleving enkel indiceren als de leeftijd van de 'eerste keer' en het al dan niet maagd zijn, waardoor ander seksueel gedrag en het aantal seksueel partners niet in het model kon worden opgenomen. Met betrekking tot de schalen kunnen we hetzelfde opmerking. Bij benadering convergeren deze schalen met de concepten uit het kwalitatief onderzoek, maar steeds blijven er verschillen merkbaar. We beseffen zeer zeker dat er een aantal methodologische pijnpunten in dit beperkte onderzoek zitten. Of anders verwoord: dit onderzoek is eerder een interessante denkoefening omtrent de (moeilijke) combinatie tussen kwantitatief en kwalitatief onderzoek. We mogen evenwel besluiten dat deze denkoefening de meerwaarde en een aantal van de tekortkomingen van beide onderzoeksmethoden kon blootleggen.

Wat kunnen we inhoudelijk besluiten? Op basis van (logistische) regressieanalyse werden padmodellen geconstrueerd die nagaan welk (on)rechtstreeks effect het onderwijsniveau heeft op seksueel gedrag. Hieruit blijkt dat het effect van onderwijsniveau uitsluitend verloopt via de mate van hedonistische ingesteldheid. Dit is niettemin enkel van toepassing op de jongeren die reeds seks hebben gehad en niet voor de maagden. Het onderwijsniveau mag dan wel hedonisme beïnvloeden, hedonisme zelf beïnvloedt slechts het seksueel gedrag bij de seksueel-actieven. De niet-seksueel-actieven stellen hoe dan ook hun seksueel gedrag niet uit ten gevolge van een minder sterke hedonistische instelling. Bovendien speelt de mate waarin men defaitistisch omgaat met de toekomst heeft geen rol in alle geteste modellen in dit onderzoek. Het al dan niet seksueel actief-zijn en de leeftijd waarop men dit voor het eerst is, heeft weinig te zien met de manier waarop men naar de wereld en naar de toekomst kijkt. Deze perceptie kan overigens niet gekoppeld worden aan het onderwijsniveau. Dit alles noopt ons de onderzoeksresultaten van het kwalitatief onderzoek te moeten nuanceren op het gebied van veralgemeenbaarheid. We kunnen evenwel de resultaten voor een deel bevestigen en voor een deel falsifiëren. Nu dient verder onderzoek het geheel aan te vullen met betere verklaringsmodellen.

Beperkte literatuurlijst

- Derks, A.. (2000) *Ieder voor zich*. Ongepubliceerde paper gepresenteerd op de 9^e Sociaal-wetenschappelijke Studiedagen (2 en 3 mei 2000), Amsterdam.
- De Waal, M. (1989) *Meisjes: een wereld apart: een etnografie van meisjes op de middelbare school*. Boom: Meppel
- Elchardus, M. (ed.) (1999) *Zonder maskers: een actueel portret van jongeren en hun leraren*. Gent: Globe.
- Fuchs-Heinritz, W. (1990) Jeugd als statuspassage of geïndividualiseerde jeugdbiografie? *Jeugd en Samenleving* 7-8 451-473.
- Gerris, J.R.M. (1992, 1993, 1998)
- Hubert, Bajos & Sandfort (1998) *Sexual Behaviour and HIV/AIDS in Europe: comparisons of national surveys*. London: UCL press.
- Laermans, R., T. Vanhove & M. Smeyers (2001) *Beeldvorming en beschrijving van de leefwereld van jongeren (voorlopig eindrapport)*, Centrum voor Cultuursociologie. (zie ook <http://www.innovatie.vlaanderen.be/pbo/eindrapporten/PBO97-115-Leefwereld-jongeren-voorlopig.pdf>)
- Laermans, R. (1991a) Van collectief bewustzijn naar individuele reflexiviteit. Media, consumptie, en identiteitsconstructie binnen 'de reflexieve moderniteit'. *Vrijetijd en Samenleving* 9 (3-4) 99-118.
- Laermans, R. (1991b) Individualisering en sociaal-cultureel werk. *Vorming* 6 (4) 211-221.
- Laermans, R. (1994) De ene individualisering is de andere niet. Kanttekeningen bij Hans Waeges poging tot empirische toetsing. *Tijdschrift voor Sociologie* 15 (3-4) 357-369.
- Lammertyn, F., A. Declercq & L. Hustinx (2001), *Naar een andere moderniteit. Een sociologische kijk op een maatschappij in verandering*. Leuven: Departement Sociologie.
- Ravesloot, J. (1997) *Seksualiteit in de jeugdfase vroeger en nu: ouders en jongeren aan het woord*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Vanhove, T. (2001) *Individualisering of seksualisering? De seksuele leefwereld van laaggeschoolde jongeren in Vlaanderen*, In: *Sociologische Gids*, 2, 156-167
- Vanhove, T. (2000) De beleving van druggebruik. Het belang van het toekomstperspectief bij het druggebruik van jongeren. In: *Welwijs* 11(4), 31-35.